

Mersin İli Ova ve Yayla Bağcılığının Ekonomik Analizi*

Osman UYSAL¹ Osman Sedat SUBAŞI² Mehmet Erdem KİRAZ²
Osman KAVAK² Önder KAMILOĞLU³

Öz

Bu çalışmada Türkiye'de önemli üretime sahip olan Mersin ilinde ova ve yayla kesimlerindeki üzüm üretiminin ekonomik olarak karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada üzüm yetiştiriciliği yapan Mersin ili ova ve yayla kesimlerinden 297 işletmeden anket yolu ile elde edilen 2012 yılı üretim dönemine ait veriler kullanılmıştır. Her iki kesimdeki üretim faaliyetine ait sabit ve değişken masraflar, üretim maliyeti, brüt kar, net kar ve oransal kar değerleri hesaplanmıştır. Araştırma bulgularına göre ovada ve yaylada yer alan işletmelerde üzüm üretiminin dekara gayrisafı üretim değeri sırasıyla 1295.36 TL/da ve 1167.60 TL/da olarak hesaplanmıştır. Ovadaki işletmelerde birim maliyet 0.99 TL/kg, yayladaki işletmelerde 0.80 TL/kg hesaplanmıştır. Üzümün birim maliyetleri karşılaştırıldığında ovadaki üzüm maliyeti yayladaki işletmelerden daha yüksek bulunmuştur. Ovada üzüm üretiminin gayrisafı üretim değeri yayladaki üretime göre %10.94 kat daha fazladır. Ancak brüt kar, net kar ve oransal karlılık açısından yayla üretiminin daha karlı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üzüm, Ova, Yayla, Ekonomik analiz, Mersin

Economic Analysis of Viticulture in Plain and Highland of Mersin Province

Abstract

In this study, it is aimed to economically compare of grape production in plains and plateau sections in Mersin province, where grape intensively growing in Turkey. In this study, data for the 2012 production period gathered from 297 grape producers in plain and highland sections of Mersin province. Fixed and variable costs, production costs, gross profit, net profit, and proportional profit are calculated for both production activities. According to the research findings, gross domestic values are calculated as 1295.36 TL/decare, and 1167.60 TL/decare for both sections respectively. It is determined unit cost in plain and highland grape production is 0.99 TL/kg and 0.80 TL respectively. When unit costs are compared, the unit cost in plain was found higher than highland. The gross production value in plain is 10.94% higher than highland. However, it has been determined plain grape production more profitable than highland, aspect of gross profit, net profit and proportional profitability.

Keywords : Grape, Plain, Highland, Economic analysis, Mersin

JEL: M11, Q13

Geliş Tarihi (Received): 13.04.2017

Kabul Tarihi (Accepted): 12.06.2017

¹ Sorumlu yazar (Corresponding author), Dr., Alata Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü, uysalosman@tarim.gov.tr

² Alata Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü

³ Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Hatay.

* Bu çalışmada Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen "Mersin İli Bağcılığının Teknik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı ile Yaygın Olarak Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinde Verim ve Kalite Özelliklerinin Belirlenmesi" isimli projeden yararlanılmıştır.

1. Giriş

Asma, milyonlarca yıl öncesine kadar inen köklü bir geçmişe ve büyük bir form zenginliğine sahiptir. Anadolu'da asmanın tarihçesi incelendiğinde; kayıtlı bilgilerin Anadolu'da medeniyet ile başladığı görülmektedir (Orhan ve Ergun, 2009). Anadolu asmanın gen merkezlerinin kesiştiği ve ilk kez kültüre alındığı coğrafyanın merkezindeki konumundan dolayı çok eski ve köklü bir bağcılık kültürüne sahiptir (Kara ve ark., 2005). Anadolu, bağcılık ve şarapçılık kültürünün anavatanı olup, bu kültürün milattan önce 3000 yıl öncesine kadar dayandığı bildirilmektedir (Oraman, 1972; Fidan, 1985). Bu kültür Anadolu'dan batı ülkelerine yayılım göstermiştir. Üzümün geçmişten günümüze toplumlarda yüksek kabul görmesinin önemli nedenleri arasında; asmanın iklim ve toprak koşullarına yüksek adaptasyon göstermesi, değişik kullanım şekillerine (sofralık, kurutmalık, şaraplık, şıralık vb.) uygunluğu, asmanın üzüm dışındaki diğer organlarından da (sürgün, çubuk, yaprak) yararlanılabilmesi ve önemli besin kaynağı olması gibi özellikleri sayılabilir (Tangolar ve ark., 2010).

Üzüm, sofralık, şaraplık, kurutmalık, sirke, pekmez, pestil, reçel, bulama, lokum, meyve suyu, köfter, ezme ve diğer mamul ürünler şeklinde değerlendirilme olanağına sahiptir. Türkiye'de üretilen üzümlerin yaklaşık %40'ı kurutulmuş, %25'i sofralık, %20'si sirke, pekmez ve pestil yapılarak, yaklaşık % 15'i de alkollü içki sanayinde, batı ülkelerinde ürünün yaklaşık %90'ı şarap üretiminde kullanılmaktadır (Duran, 2003).

Türkiye sofralık üzüm ihracatında son yıllarda artışlar görülmektedir. Eskiden üretimin %5.5-6'sı sofralık üzüm olarak ihracata giderken son yıllarda bu oran %13.50 seviyelerine ulaşmıştır. Bu duruma özellikle Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerden gelen yüksek talep etkili olmuştur. Türkiye ihracatında AB ülkelerinin payı azalırken Rusya'nın payının arttığı görülmektedir (Uysal, 2015).

Tarım bölgelerimiz içerisinde Akdeniz bölgesi bağcılık bakımından, 59077 ha alan ve 540014 ton üzüm üretimi ile Ege bölgesinden sonra ikinci sırada yer almaktadır (TUİK, 2017). Akdeniz Bölgesi sahil kesimleri erkenci sofralık üzüm, yayla kesimleri ise orta ve geç mevsimde olgunlaşan sofralık ve şaraplık üzüm yetiştiriciliğine uygun bir ekolojiye sahiptir (Eymirli, 2000).

Mersin ili, Türkiye genelinde 22148 ha bağ alanı ile beşinci, 287429 tonluk üzüm üretimi ile dördüncü sırada yer almaktadır (TUİK, 2017). İlin tarım faaliyetleri içerisinde bağcılık ön sıralarda yer almaktadır. İlin 2000'li yıllardan sonraki üzüm üretim miktarındaki artışında çeşit seçiminin yanı sıra terbiye şekli, sulama, budama vb. yetiştirme tekniklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Mersin ilinde oldukça uzun bir derim periyodu mevcuttur. Ova kesiminde üzüm yetiştiriciliğinde, haziran ayının ikinci ve üçüncü haftasında erkenci çeşitlerle başlayan derim, yayla kesiminde kasım sonu - aralık ayı ilk yarısına kadar sürmektedir. Ovada erkenci çeşitlerin daha kolay ve yüksek fiyattan değerlendirilebilmesi, yayla koşullarında ise pazarda aranılan son turfanda üzüm çeşitlerinin varlığı Mersin iline üzüm piyasasında önemli bir yer sağlamaktadır.

İştar (1959) tarafından yapılan çalışmada Mersin ili bağcılığı, yetiştirilen üzüm çeşitleri ve bağcılığın geliştirilmesi olanakları belirlenmeye çalışılmıştır. Fidan ve Fidan (1976) yalnızca Mersin ili Gülnar ilçesi bağcılığını kapsayan bir çalışma ile daha sonraları yapılan bazı araştırmalarda da ilin bağcılık bakımından önemine değinilmiş ve bazı öneriler sunulmuştur (Ceran ve ark., 1983; Tangolar ve Gök Tangolar 2003; Söylemezoğlu ve ark., 2005). Ancak son yıllarda yöre bağcılığında gözlenen değişimler bir durum tespiti yapılmasının gerekli olduğunu düşündürmüştür. Özellikle ilin ova ve yayla kesimlerinde yaygın olarak yapılan bağcılığın ekonomik açıdan karşılaştırılması ile bölge bağcılığına ilişkin değerlendirmelerin ve

uygulanacak politikaların daha sağlıklı yapılabilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Mersin ilinde bağ işletmeleri ile ilgili farklı çalışmalar yürütülmüştür. Ancak gerek ova gerekse yayla kesimleri bağıcılığı arasındaki hem teknik hem de ekonomik olarak karşılaştırma yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ova ve yayla köylerindeki bağ işletmelerinin sorunlarının belirlenmesi, çözüm önerilerinin ortaya konulması daha sonraki çalışmalar için temel oluşturulması amacıyla araştırma yapılması gereği duyulmuştur. Özellikle ilin ova ve yayla kesimlerinde yaygın olarak yapılan bağıcılığın ekonomik açıdan karşılaştırılması ile bölge bağıcılığına ilişkin değerlendirmelerin ve uygulanacak politikaların daha sağlıklı yapılabilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

2. Materyal ve Yöntem

2.1.Örnekleme aşamasında kullanılan yöntem

Araştırmada ana kitleyi, Mersin İlinde Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'ne kayıtlı, bağıcılık faaliyeti yapan işletmeler oluşturmuştur. İşletmeler ova ve yayla kesimi olmak üzere iki ayrı kısımda incelenmiştir. Rakım olarak 0–500 m ova ve ≥ 501 m yayla kesimi olarak kabul edilmiştir. Örnek işletme sayısı belirlenirken, örnekleme kriteri olarak işletme arazisi büyüklüğü esas alınmıştır. Bu durumda, ova kesiminde 3875, yayla kesiminde 5515 adet

bağıcılık işletmesi araştırmanın popülasyonunu meydana getirmiştir. Buna göre ova ve yayla kesiminde popülasyonu oluşturan işletmeler, kendi içinde ayrı örnekleme tabii tutulmuştur. Anket yapılan işletme sayısı, basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre aşağıdaki formülle hesaplanmıştır (Yamane, 2009).

Tablo 1.' de verilen değerler kullanılarak hesaplanmıştır. Formülde;

$$n = \frac{N(zC)^2}{Nd^2 + (zC)^2}$$

n = örnek işletme sayısını;

N = ana kitledeki toplam işletme sayısını;

z = istenen güven derecesine karşılık gelen standart normal dağılım değerini;

C = ana kitleye ait standart sapmanın aritmetik ortalamaya bölünmesi ile elde edilen varyasyon katsayısını;

d = ortalamadan belirli bir orandaki (%5) sapmayı, t ise %95 güven sınırına karşılık gelen t tablo değerini (1.96) ifade etmektedir.

Bu işletmelerden basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre ovada 125 adet, yaylada 172 adet olmak üzere Mersin genelinde toplam 297 anket yapılmıştır. Anket sorularının cevapları yüz yüze yapılan görüşmelerle kaydedilmiştir. Anket formunda üretici ve işletme bilgileri ile üzüm üretiminin yıllık faaliyet sonuçlarına yönelik sorulara yer verilmiştir. Yapılan anketlerin ilçe ve köylere göre dağılımı Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 1. Mersin ili bağ işletmeleri ana popülasyonu

	Toplam Köy Sayısı	İşletme Sayısı	Alan (da)
Ova	180	3875	52357
Yayla	206	5515	38480
Toplam	386	9390	90837

Tablo 2. Anket sayılarının dağılımı

İlçe	Ova		Yayla		Toplam	
	Köy Sayısı	Anket Sayısı	Köy Sayısı	Anket Sayısı	Köy Sayısı	Anket Sayısı
Tarsus	9	74	1	5	10	79
Çamlıyayla	-	-	1	11	1	11
Akdeniz	3	22	-	-	3	22
Toroslar	4	15	1	11	5	26
Mezitli	1	1	2	4	3	5
Erdemli	-	-	2	5	2	5
Silifke	2	5	3	23	5	28
Mut	2	8	7	42	9	50
Gülнар	-	-	9	71	9	71
Toplam	21	125	26	172	47	297

2.2.Verilerin analizi kullanılan yöntemler

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde ortalama, yüzde gibi basit hesaplama ve çapraz tablolardan faydalanılarak; anket yapılan üreticilerin bazı sosyo-ekonomik özellikleri ile işletmelerin bazı teknik ve ekonomik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ova ve yayla kesimindeki işletme grupları için elde edilen sürekli ancak normal dağılım gösteren veriler t testine, kesikli veriler ise Khi-kare testine tabi tutularak gruplar arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Ova ve yaylada yetiştirilen asmalar için maliyet hesaplamaları çok yıllık bitkisel ürünlerde uygulanan genel yöntemlere göre yapılmıştır (Açıl, 1976). Ekonomik analiz açısından birim alana ürün maliyeti ve gelirin hesaplanmasında ova ve yaylada üretimi yapılan üzüm yetiştiriciliğine ait veriler kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan ürünlerin maliyetinin belirlenmesinde bazı unsurlar için alternatif maliyet prensibinden hareket edilmiştir. Üretim maliyeti analizinde yetiştiricilik faaliyetlerinde harcanan iş gücü ve makine çeki gücü masrafları, materyal masrafları, ürün fiyatları ve kullanılan diğer mal ve hizmetler ile ilgili veriler piyasa fiyatlarıyla değerlendirilmiştir (Özkan ve Yılmaz, 1999). Ürün fiyatları belirlenirken, ovada ve yaylada üzüm üretiminde piyasaya üzüm arzının gerçekleştiği aylar esas alınarak üretici eline

geçen aylık ortalama üzüm fiyatları kullanılmıştır.

Genel idare giderleri, masraflar toplamının %3'ü alınarak hesaplanmıştır (Kıral ve ark., 1999). Döner sermaye faizi değişen masraf olup, üretim faaliyetine yatırılan sermayenin fırsat maliyetini oluşturmaktadır. Bu nedenle üretim masraflarının üretim dönemine homojen olarak yayılmış durumda olduğu ve tarımsal üretimde sermayenin bağlı kaldığı süre dikkate alınarak T.C. Ziraat Bankası'nın bitkisel üretim kredi faiz oranının yarısı kullanılmıştır (Güneş ve ark., 1988; Erkuş ve ark., 1995;). Tarımsal üretimde sabit masraflar içinde yer alan çıplak arazi değerinin faizi, üretim dönemi sonunda çıplak arazinin alternatif cari alım-satım değeri üzerinden %5 reel faiz uygulanarak bulunmuştur (Kıral ve ark., 1999).

İncelenen ürünlerde tesis masrafları amortisman payı, tesis masraflarının toplamından oluşan tesis maliyetinin bağda ekonomik ömrü olan 45 yıla bölünmesiyle elde edilmiştir (TEAE, 2001). Üzüm üretiminde tesis süresi 4 yıl olarak hesaplanmıştır (Açıl, 1976; Koral ve Altun, 1998). Tesis masraflarının yarı değeri üzerinden reel faiz oranı (%5) kullanılarak tesis masrafları faizi bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen verilere göre ovada ve yaylada üzüm üretiminin karlılık düzeyleri karşılaştırılmalı olarak hesaplanmıştır. Benzer şekilde birim alana brüt ve net kar düzeyleri ile

oransal karlılık değerleri de ortaya konmuştur. Araştırmada ovada ve yaylada maliyet unsurlarının tamamı üretim masraflarında ele alındığından, birim alana hesaplanan net kar düzeyi araştırma konusu faaliyetlerin ekonomik karını belirtmektedir.

3. Bulgular

3.1. Arazi Durumu

Tarımsal işletmelerin arazi varlıklarının büyüklüğü ve parçalılık durumu işletmenin karlılığını etkilemektedir. Mersin ili genelinde çalışma kapsamında incelenen üreticilerin toplam arazilerinin % 68.30'u bağ alanıdır. Ovadaki işletmelerde toplam tarım arazileri içerisinde bağ alanlarının %74.70'ini oluşturduğu, yayla işletmelerinde % 61.90'ını oluşturduğu saptanmıştır.

İşletme başına düşen ortalama bağ alanı varlığı ovada 18.30 da, yaylada 11.02 da. olup, ortalama Mersin ili genelinde ise bu değer 14.08 da. bulunmuştur. Benzer çalışmalarda işletmelerin

ortalama bağ alanı büyüklüğünün, Manisa'da 16.40-21.40 da (Çoban ve ark., 2001), Tekirdağ'da 13.40 da (Kiracı, 2006), Hatay'da 31.00 da (Kamiloğlu, 2008) olduğu, Çanakkale'deki işletmelerin % 40'ında 10-25 da (Dardeniz ve ark., 2001); Şanlıurfa'daki işletmelerin %17.00'sinde 1-10 dekar, % 33.00'ünde 10-20 da, % 32.00'sinde 21-50 da (Gürsöz ve ark., 2009), Manisa'daki işletmelerin % 27.10'unda 0-10 da, % 20.90'ında 11-20 da, %31.00'inde 21-40 da (Yener ve Cebeci, 2013) arasında olduğu bildirilmiştir. Bu değerlere bakıldığında Mersin ili bağcılığında ortalama bağ alanı büyüklüğü bakımından farklı bölgelerdeki illerdeki yapı ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Mersin ilinde bağ alanları parçalılık durumları incelendiğinde; ovadaki işletmelerin %24.80'inin, yaylada % 34.30'unun parsel sayısı 1 olarak belirlenmiştir. Kalan işletmeler 2 ve daha fazla parselden oluşmaktadır (Tablo 3). İşletmelerin ortalama parsel sayısının ovada 2.60, yaylada 2.40 olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Mersin ili ova ve yayla işletmelerinde arazi parçalılık durumu

Parsel sayısı	Ova		Yayla		Toplam	
	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı	%
1	31	24.80	59	34.30	90	30.30
2-3	66	52.80	81	47.10	147	49.50
4 ≤	28	22.40	32	18.60	60	20.20
Toplam	125	100.00	172	100.00	297	100.00

Khi-kare: 3.150 p: 0.207

Üreticilerin arazi parçalılık durumu açısından ova ve yayla kesimindeki işletmelere ilişkin gözlenen fark anlamsız bulunmuştur (Khi-kare=3.150; p =0.207). Ova kesimindeki işletmelerin %97.60'ının, yayla kesimindeki işletmelerin %97.10'unun bağ alanlarının tamamen kendi mülkleri olduğu bunun dışında oransal olarak geriye kalan küçük miktardaki bağ parsellerinin kiralık, ortaklık ve benzeri şartlarda kullanıldıkları tespit edilmiştir.

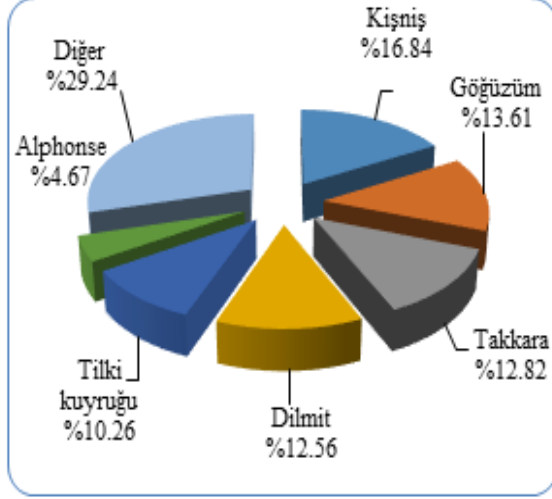
Bu değerlere bakıldığında, Mersin ilindeki bağ işletmelerinin arazi mülkiyetinin Türkiye geneliyle benzerlik gösterdiğini ifade etmek mümkündür.

3.2. Ürün Deseni

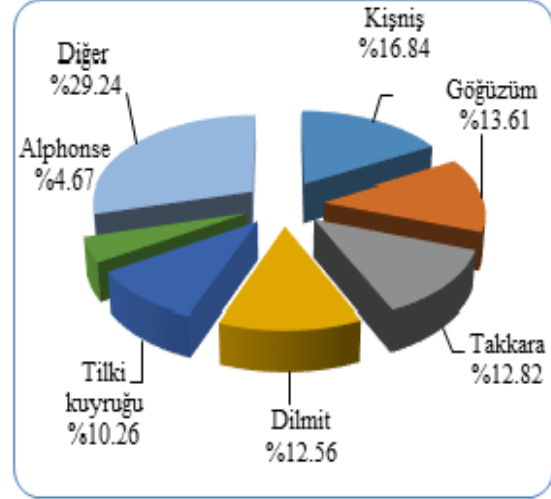
Herhangi bir bölgede üzüm yetiştiriciliği ve değerlendirme şekli, ekolojik ve ekonomik koşulların etkisi altındadır. Mersin ili üzüm üretiminin %77.30'u sofralık, %14.00'ü kurutmalık, %8.70'i ise şaraplık olarak

değerlendirilmektedir. Mersin ili genelinde toplam 70 adet üzüm çeşidinin yetiştirildiği belirlenmiştir. Ova bağcılığında en yaygın çeşitlerin Yalova incisi, Tarsus beyazı, Ergin çekirdeksizi, Trakya ilkeren ve Victoria olduğu,

yayla bağcılığında ise; Kişniş, Göğüzüm, Takkara, Dilmit ve Tilki kuyruğu çeşitlerinin yoğunluk gösterdiği belirlenmiştir (Kiraz ve ark., 2015).

Şekil 1. Başlıca üzüm çeşitleri - Ova

Şekil 2. Başlıca üzüm çeşitleri - Yayla

3.3. İşletmecilere İlişkin Bilgiler

Mersin ilinde ova kesiminde yer alan bağ üreticilerinin yaş ortalaması 52.19 yıl ve yayla kesiminde yer alan üreticilerin yaş ortalaması ise 51.87 yıl olarak belirlenmiştir. Ovadaki üreticilerin eğitim süresi 6.49 yıl, yayladaki üreticilerin eğitim süresi ortalamaları da 6.29 yıl

olarak belirlenmiştir. Ovadakilerin aile birey sayısı ortalaması 4.00 kişi ve yayladaki üreticilerin aile birey sayısı ortalaması 3.70 kişi olarak tespit edilmiştir. Ovadaki üreticilerin tarımsal deneyim ortalaması 27.06 yıl; yayladaki üreticilerin tarımsal deneyim ortalaması 25.96 yıl olarak belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Üreticilerin bazı sosyo-demografik özellikleri

	Yaş		Eğitim Süresi		Aile Birey Sayısı		Deneyim	
	Ort.	p	Ort.	p	Ort.	p	Ort.	p
Ova	52.19	0.000	6.49	0.000	4.00	0.000	27.06	0.000
Yayla	51.87		6.29		3.70		25.96	

Ova ve yayla kesimindeki üreticilerin yaşları, eğitim süreleri, aile birey sayıları ve üreticilerin tarımsal deneyimlerinin farklılığının istatistiki olarak önemli olup olmadığını tespit etmek üzere yapılan t testi sonucunda; %1 ($p \leq 0.01$) anlam düzeyinde farklılık olduğu belirlenmiştir. Ova ve yayla kesimindeki çeşitli çalışmalarda; işletmelerin bağcılık deneyimlerinin Şanlıurfa'da %46 oranında 21-35 yıl; Tekirdağ

Şarköy'de %68 oranında 21-40 yıl ve Hatay Hassa ilçesinde %50 oranında 20 yıldan fazla olduğu belirtilmiştir (Gürsöz ve ark., 2009; Kiracı, 2006; Kamiloğlu, 2008).

Bu sonuçlara bakıldığında, Türkiye genelinde bağ işletmecileri arasında yaş, aile birey sayısı, eğitim durumu, bağcılık deneyimi konularında benzerlik olduğu görülmektedir.

Üreticilerin tarım dışından faaliyette bulunma durumları incelendiğinde, üreticilerin %76.77'sinin tarım dışı herhangi bir faaliyette bulunmadığı, %23.23'ünün ise tarım dışı faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir (Tablo 5).

Üreticilerin tarım dışı faaliyette bulunma durumları açısından üreticilere ilişkin gözlenen fark anlamsız bulunmuştur (Khi-kare=0.678; p =0.410).

Tablo 5. Tarım Dışı Faaliyette Bulunma

Tarım dışı faaliyet durumu	Ova		Yayla		Toplam	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
Tarım dışı işi var	32	25.60	37	21.51	69	23.23
Tarım dışı işi yok	93	74.40	135	78.49	228	76.77
Toplam	125	100.00	172	100.00	297	100.00

Khi-kare: 0.678 p: 0.410

İncelenen işletmeler içerisinde tarımsal desteklemelerden faydalanma oranı ovada % 63.20, yaylada % 73.26 ve Mersin genelinde % 69.02'dir (Tablo 6). Kamiloğlu (2008)'nin bildirdiğine göre; Hassa'da tarımsal desteklemelerden yararlanan işletmelerin oranı % 60.20 iken; Şanlıurfa'da bu oran % 59.00'dur (Gürsöz ve ark., 2009). İşletmelerin tarımsal

desteklemelerden faydalanma oranı, Kamiloğlu (2008) ile Gürsöz ve ark.'nın (2009) sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Üreticilerin tarımsal desteklerden yararlanma durumları açısından ova ve yayla kesimindeki üreticilere ilişkin gözlenen fark anlamsız bulunmuştur (Khi-kare=3.424; p≥0,1)

Tablo 6. Mersin ili ova ve yayla bağ işletmelerinde tarımsal desteklemelerden faydalanma durumu

Tarımsal desteklemelerden faydalanma	Ova		Yayla		Toplam	
	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı	%
Evet	79	63.20	126	73.26	205	69.02
Hayır	46	36.80	46	26.74	92	30.98
Toplam	125	100.00	172	100.00	297	100.00

Khi-kare: 3.424 p: 0.064

Ova kesiminde bağcılık yapan işletmelerin %47.20'sinin ziraat odası ve kooperatife birlikte üye iken, yaylada yalnız ziraat odasına üye işletme oranının %40.70 olduğu tespit edilmiştir. Mersin genelindeki işletmelerin %18.20'sinin ise herhangi bir üyeliğinin olmadığı görülmüştür. İlin ova ve yayla kesiminde işletmelerde tarım sigortası yaptırılması konusunda oranın oldukça düşük olduğu saptanmıştır.

Ertan ve Gök (2012) tarafından Eğirdir ilçesinde yapılan bir araştırmada, tarım sigortası yaptıran üretici oranının %30.20 olduğu bildirilmiştir. Bağ işletmelerinde tarım sigortası yaptırma oranının daha düşük olduğu görülmektedir.

Üreticilerin tarım sigortası yaptırma durumları açısından ova ve yayla kesimindeki üreticilere ilişkin gözlenen fark anlamlı bulunmuştur (Khi-kare=9.525 ; p ≥0.01).

Tablo 7' de işletmeler düzeyinde bu oranın ovada % 16.00, yaylada %5.81 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Mersin ili ova ve yayla bağ işletmelerinde tarım sigortası

Tarım sigortası	Ova		Yayla		Toplam	
	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı	%	İşletme sayısı	%
Evet	20	16.00	10	5.81	30	10.10
Hayır	105	84.00	162	94.19	267	89.90
Toplam	125	100.00	172	100.00	297	100.00

Khi-kare: 9.525 p: 0.002

3.4. Üretim Masrafları

Mersin ili ova ve yayla kesimlerindeki bağ işletmelerinin birim alana üretim maliyetleri toplamı ova kesiminde 1195.01 TL, yayla kesiminde ise 855.58 TL olarak hesaplanmıştır (Tablo 8). Ova kesiminde yer alan işletmelerin

toplam üretim masraflarının %46.82'sini sabit masraflar, %53.18'ini ise değişen masraflar oluşturmuştur. Yayla kesiminde yer alan işletmelerde bu oran %44.23 sabit masraflar ve %55.77 değişken masraflar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Ova ve yayla kesimlerinde üzüm üretim maliyet ve karlılık durumu

Üretim İşlemleri	Ova		Yayla	
	TL/da	%	TL/da	%
A. Değişken Masraflar				
Toprak İşleme	70.34	5.89	64.03	7.23
Gübreleme	98.15	8.21	82.28	9.29
İlaçlama	171.88	14.38	112.14	12.66
Sulama	61.27	5.13	35.20	3.97
Budama	62.90	5.26	78.15	8.82
Akaryakıt Giderleri	80.37	6.73	39.07	4.41
Hasat	90.65	7.59	83.03	9.38
Değişken Masraflar Toplamı (A)	635.56	53.18	493.90	55.77
B. Sabit Masraflar				
Genel İdare Gideri (%3)	19.07	1.60	14.82	1.67
Çıplak Arazi Değeri Faizi (%5)	250.00	20.92	125.00	14.12
Tesis Masrafları Amr. Payı	112.77	9.44	97.81	11.04
Tesis Sermayesi Faizi	177.61	14.86	154.05	17.40
Sabit Masraflar Toplamı (B)	559.45	46.82	391.68	44.23
Üretim Masrafları Toplamı (A+B)	1195.01	100.00	885.58	100.00

Ova kesimindeki bağ işletmelerinde değişken masraflar içerisinde 171.88 TL/da ve %14.38 oran ile en yüksek payı ilaçlama giderleri almaktadır. Genel olarak Mersin ilindeki işletmelerde kurşuni küf, külleme, mildiyö başta olmak üzere, ölü kol, kav ve antraknoz gibi hastalıklarla ve salkım güvesi, bağ yaprak biti, kırmızı örümcek, unlu bit, göz kurdu, trips, salyangoz gibi zararlılarla mücadele edildiği saptanmıştır. Ova köylerinde yayladaki işletmelere nazaran yüksek nem ve sıcaklık bağlarda özellikle fungal hastalıklarla daha fazla

mücadele edilmesini gerektirmektedir. Ova köylerinde bir vejetasyon periyodunda ilaçlama sayısı ova ve yayladaki işletmelerde değişebilmektedir. Ovadaki işletmelerin %72.00'sinde ilaçlama sayısının 6-10 arasında, yayladaki işletmelerin %51.50'sinde 1-5 arasında değiştii belirlenmiştir. Bu durumda ovadaki işletmelere ek maliyetler getirmektedir. İlaçlama giderlerini 98.15 TL/da ve %8.21 oranı ile gübreleme, 90.65/TL/da ile ve %7.59 ile hasat ve diğer değişken masraf unsurları izlemektedir. Özellikle ova kesiminde iklim

kaynaklı sorunlar nedeni ile ilaçlama sayısının fazlalığı ve ovadaki işletmelerde topraktan gübrelemenin yanında yaprak gübrelemesi uygulamaları yapılmaktadır. Dolayısıyla ovadaki işletmelerde girdi kullanım düzeyi yayladaki işletmelere göre daha fazladır.

Sabit masraflar içerisinde yer alan çıplak arazi değer faizi 250.00 TL/da ve %20.92 oranı ile hem sabit masraflar hem de toplam üretim masrafları içerisinde en büyük paya sahip olmuştur. Yayla kesimindeki bağ işletmelerinde değişken masraflar içerisinde ovadaki işletmelerde olduğu gibi 112.14 TL/da ve %12.66 oranı ile en yüksek payı ilaçlama giderleri almıştır. Benzer şekilde 83.03 TL/da ve %9.38 oranına sahip hasat giderleri ile 82.28 TL/da ve %9.29 oranı ile gübreleme önemli değişken gider unsurları olarak yer almıştır. Sabit masraflar içerisinde yer alan çıplak arazi değer faizi 125.00 TL/da ve %14.12 oranı ile

ovadaki işletmelere göre kısmen daha düşük olmasına rağmen hem sabit masraflar hem de toplam üretim masrafları içerisinde en büyük paya sahip olmuştur.

3.5. Gayri Safi Üretim Değeri

Ovada ve yaylada yer alan işletmelerde üretilen üzümün birim maliyetleri karşılaştırıldığında; ovadaki işletmelerdeki 0.99 TL/kg maliyeti, yayladaki işletmelerin 0.80 TL/kg maliyetinden daha yüksek bulunmuştur. Yetiştirilen üzüm çeşitleri ortalama piyasa fiyatları ovada 0.88 TL/kg ve yaylada 1.05 TL/kg olarak alınmıştır. Özellikle yayla kesiminde yetiştiriciliği yapılan geçici üzüm çeşitleri ovadaki çeşitlere göre daha yüksek fiyat bulabilmektedir. Araştırma bulgularına göre ovada ve yaylada yer alan işletmelerde üzüm üretiminin dekara gayrisafi üretim değeri sırasıyla 1295.36 TL/da ve 1167.60 TL/da olarak hesaplanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Ova ve yayla bağıcılığında gayri safi üretim değeri

Göstergeler	Ova	Yayla
	TL/da	TL/da
Verim (Kg/da)	1472	1112
Satış Fiyatı (TL/Kg.)	0.88±0.265	1.05±0.601
Üretim Maliyeti (TL/Kg.)	0.99	0.80
Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD)	1295.36	1167.60
Brüt Kar (BK)	659.80	673.70
Net Kar (NK)	100.35	282.02
Oransal Karlılık (OK)	1.08	1.32

İşletmeler brüt kar, net kar ve oransal karlılık olarak karşılaştırıldığında yayladaki işletmelerin 673.70 TL/da brüt kar ile ovadaki 659.80 TL/da. dan daha fazla brüt kara sahip olduğu görülmektedir. Aynı şekilde yayladaki işletmelerde 282.02 TL/da net kara sahip iken bu değer ovadaki işletmelerde 100.35 TL/da'dır. Oransal karlılıklar ise yayladaki işletmelerde 1.32 ve ovadaki işletmelerde 1.08 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ovada üzüm üretiminin gayrisafi üretim değeri yayladaki üretime göre %10.94 kat daha fazladır.

Ancak yaylada yapılan üzüm üretiminde üretim maliyetleri açısından sağlanan avantaj ile yayla bağıcılığında yetiştiriciliği yapılan geçici üzüm çeşitlerinin sezon itibarıyla piyasada daha yüksek fiyatlara alıcı bulabilmesi nedeni ile brüt kar, net kar ve oransal karlılık açısından yayla üretiminin daha karlı olduğu görülmektedir.

4. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye bağıcılığında önemli bir yere sahip olan Mersin ilinde, ova ve yayla kesimlerinde yaygın olan bu üretim dalının ekonomik olarak karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma alanı olarak belirlenen ova ve yayla kesimlerinde bağıcılık; çeşit, üretim

dönemi ve değerlendirme şekilleri gibi farklılıklara sahiptir. Araştırmada yetiştiricilik faaliyetlerinde harcanan iş gücü ve makine çeki gücü masrafları, materyal masrafları, ürün fiyatları ve kullanılan diğer mal ve hizmetler ile ilgili veriler piyasa fiyatlarıyla değerlendirilmiş ve ovada dekara verim 1472 kg/da iken yaylada 1112 kg/da. ve GSÜD ovada 1295.36 TL/da iken yaylada 1167.60 TL/ da. olduğu belirlenmiştir. Ancak ele alınan işletmelerde, her iki kesimdeki üretim şekli arasında brüt kar, net kar ve oransal karlılık bakımından yaylada yer alan bağ işletmelerinin daha karlı olduğu belirlenmiştir. Brüt karlar ova ve yayla bağcılında yapılan üretimlerde sırasıyla 659.80 TL/da ve 673.70 TL/da iken net karlar 100.35 TL/da ve 282.02 TL/da olarak hesaplanmıştır. Oransal karlılığın ise ovadaki yetiştiriciliğe oranla %181.04 daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Ovada yetiştiriciliği yapılan erkenci çeşitler ile yayla koşullarında pazarda aranılan son turfanda üzümün daha kolay ve yüksek fiyattan alıcı bulabilmesi önemli avantajlar sağlamaktadır. Yayla kesiminde yer alan işletmelerin ovadaki işletmelere nazaran daha karlı oldukları belirlenmiştir. Zira yaylada üretim periyodunun ovaya nazaran daha uzun olması fiyat açısından önemli bir avantaj sağlanmasına neden olmaktadır.

İlin ova ve yayla kesiminde bağcılık ve üzüm yetiştiriciliği potansiyelinin korunması ve artırılabilmesi; bağcılığın mevcut durumuna ilişkin tespitlerin değerlendirilerek, modern bağcılığın gereklerine uygun teknik, ekonomik ve pratik açıdan çözüm önerilerinin desteklenmesinde yarar görülmektedir.

Kaynaklar

Açıl, A. F., 1976. Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması ve Memleketimizde Tarımsal Ürün Maliyetlerindeki Gelişmeler. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, Yayın No: 665.

Ceran, T., Yakan, N., Yakut, Y., Öz, H., 1983. Bağcılığın Yoğun Olduğu Bazı Yörelere Üzüm Üretimi, Değerlendirilmesi, Maliyeti ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Araştırma Özetleri Kitabı, Mersin, s.74-75.

Çoban, H., Kara, S., Kısmalı, İ., 2001. Alaşehir ve Buldan İlçelerinde Mevcut Bağ İşletmelerinin Yapısının Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 38(1): 17-24.

Dardeniz, A., Bahar, E., Şimşek, L. 2007. Bozcaada Bağcılığındaki Gelişmeler, Sorunlar ve Öneriler, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Bahar, Çanakkale, s.241-247

Duran, M., 2003. "Uzum Etüdü". Dış Ticaret Araştırma Servisi Mart, 2003. <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0007921.pdf/>

Erkuş, A., Bülbül, M., Kıral, T., Açıl, A. F., Demirci, R., 1995. Tarım Ekonomisi Kitabı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Yayın No: 5. Ankara.

Ertan, A., Gök, M., 2012. Eğirdir İlçesi Tarım Üreticilerinin Tarım Sigortası Yaptırmaya Karar Verme Sürecinde Etkili Olan Faktörlerin Analizi, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Issn: 1309-9302, Cilt: 3 Sayı: 5, s. 65-76.

Eymirli, S., 2000. Pozantı'da Yetiştirilen Bazı Üzüm Çeşitlerinin Fenolojileri ile Salkım ve Tane Özelliklerinin Saptanması, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Fidan, I., Fidan, Y., 1976. Gülnar İlçesi Bağcılığı Yetiştirilen Bazı Sofralık Şaraplık, Pekmezlik ve Kurutmalık Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özellikleri ve Şaraplık Değerleri Üzerine Araştırmalar, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 591, Ankara, s.78.

Fidan, Y., 1985. Özel Bağcılık, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:930, Ders Kitabı:265, Ankara, s.401.

- Güneş, T., Bülbül, M., Çetin, B., Tatlıdil, F. F., Albayrak, N., Meşhur, M., Çelen, H., 1988. Başlıca Tarım Ürünleri Maliyetleri Araştırma Projesi, TMO Matbaası, Ankara.
- Gürsöz, S., Kamiloğlu, Ö., Polat, A., 2009. Şanlıurfa İli Bağcılığının Mevcut Durumu ve Sorunları. Türkiye 7. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu, 2: 161-165. Manisa.
- İştar, A. 1959. Akdeniz Bölgesi ve Bilhassa İçel İli Bağcılığı ve Bu Bölgede Yetiştirilen Başlıca Üzüm Çeşitlerinin Ampelografileri ile İçel İli Bağcılığının Geliştirilmesi İmkanları Üzerinde Araştırmalar, Ankara Üniversitesi Basımevi 149, s.158.
- Kara, Z., Demirhan, Y., Yücel, N.K., 2005. Tepe alma ve gibberellik asit uygulamalarının Razakı üzüm çeşidi ile 41 B MG ve Kober 5 BB asma anaçlarında bazı yaprak karakterlerine etkileri. Türkiye 6. Bağcılık Sempozyumu, 2: 482-488, Tekirdağ.
- Kamiloğlu, Ö., 2008. Hatay İli Hassa İlçesi Bağcılığının Teknik Yapısı ve Sorunları, Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 13(1-2): 25-33.
- Kıral, T., Kasnaçoğlu, H., Tatlıdil, F. F., Fidan, H., Gündoğmuş, E., 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 37. Ankara.
- Kıracı, M.A., 2006. Tekirdağ İli Şarköy İlçesi Bağcılığının Mevcut Durumu, Üreticilerin Sorunlarının Çözümüne İlişkin Örgütlenme Olanaklarının Belirlenmesi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kiraz, E., Kamiloğlu, Ö., Kavak, O., Subaşı, O.S., Uysal, O. 2015. Mersin İli Bağcılığının Teknik Yapısı, Bahçe Dergisi, Cilt : 2, Volume :45, Özel Sayı, s.748-753, Yalova.
- Koral, A. ve Altun, A., 1998. Türkiye’de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri Rehberi, T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Yayın No: 104. Ankara.
- Oraman, M.N., 1972. Bağcılık Tekniği II, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:470, Ankara, s.162.
- Orhan, N., Ergun, F., 2009. Anadolu Medeniyetlerinde *Vitis vinifera* L., Türkiye 7. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu, 2: 301-305, Manisa.
- Özkan, B. ve Yılmaz, İ., 1999. Tek Yıllık Bitkiler İçin Maliyet Hesaplamaları: Mevcut Durum. Sorunlar ve Öneriler, Tarım Ekonomisi Dergisi, Sayı:4. İzmir, s.64-80.
- Söylemezoğlu, G., Özercan, B., Özçelik, A., 2005. Akdeniz Bölgesinde Örtüaltı Bağcılığının Ekonomik Analizi, Türkiye 6. Bağcılık Sempozyumu, 1: 206-213, Tekirdağ.
- Tangolar, S., Gök Tangolar, S. 2003. Çukurova Bağcılığında Son Gelişmeler, Türkiye IV. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Antalya, s.481-483.
- Tangolar, S., Özdemir, G., Tangolar, Gök, S., Ekbiç, Bilir, H., Rehber, Y. 2010. Üzüm Yetiştiriciliği, K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Adana, s.47.
- TEAE, 2001. Türkiye’de Bazı Bölgeler İçin Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Proje Raporu, No: 2001-14. Ankara.
- TUIK, 2017. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul>
- Uysal, H., 2015. Önemli Bazı Tarımsal Ürünlerin Gelecek Eğilimlerinin Belirlenmesi Sofralık Üzüm, 2011/2015 T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Manisa.
- Yamane, T., 2009. Temel Örnekleme Yöntemleri (Çeviren: Esin, A, Bakır, M. A., Aydın, C. ve Gürbüzselsel, E.), Literatür Yayıncılık, ISBN: 9789758431342, İstanbul, 528s.
- Yener, H., Cebeci, N. 2013. Manisa ili Sarıgöl İlçesi Bağ İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Bazı Kültürel İşlemlerin Uygulama Durumları Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniv. Ziraat Fak. Dergisi., 50 (2): 223-230